

Tjideng 15 mei 2025.

27 februari 1942. Japan viel Indië aan! Tot dan toe was alles zo rustig en uiterst plezierig voor de Nederlanders. Men verwachtte absoluut geen aanval. Eisenhower had aan Montgomery gezegd heel Zuid-Oost Azië een beetje in de gaten te houden. Erg stevig was de verdediging van de Nederlanders niet. Maar met Raden Saleh, de belangrijke schilder in Indië uit de 19^e eeuw die de Rembrandt van Indonesië wordt genoemd, kun je achteraf wel bespeuren, dat zich toen al wat opstandige gevoelens voordeden bij de Indische bevolking, waarbij de overheersing van Nederland niet ZOO vanzelfsprekend was. Maar wij merkten alleen een gemoedelijke sfeer.

27 februari. Na de aanval voer onze vloot in Soerabaja uit onder schout bij nacht Karel Doorman, de schoonvader van Gonne Doorman, die hier naast me zit. Karel Doorman had gehoord, dat de naderende Japans vloot buitengewoon sterk was en overwoog om daar niet tegenin te gaan. Schout bij nacht Helfrich vond van wel, dus voer Doorman toch uit. Mijn lieve echtgenoot, hier helaas niet aanwezig, heeft op internet een foto van Doorman gevonden, die ik rond laat gaan. Wat een knappe baas! Al direct na de uitvaart uit Surabaja werd de vloot verpletterend verslagen door de Japanners. Vele Nederlandse militairen konden niet meer aan wal komen en overleden. Ook Schout bij Nacht Doorman sneuvelde. Na de slag riep de Nederlandse regering alle mannen op om onder de wapens te komen.

Mijn vader werd ook direct gemobiliseerd. Mijn moeder, 2 broers en ik werden geïnterneerd. Dat betekende, dat je in een kamp terecht kwam. Een korte tijd waren mijn broers van 11 en 12 jaar nog bij ons in een kamp, maar korte tijd later moesten jongens ouder dan 10 jaar naar een apart jongenskamp. Mijn moeder en ik gingen naar vrouwenkamp Tjideng.

Daar kwamen steeds méér vrouwen met kinderen bij, 3x zoveel zelfs, terwijl de ruimte steeds kleiner werd. Ten slotte woonden we in een ruimte van 3 bij 5m. met 9 personen keuken en al. En dat, met zo'n watertekort! Mijn moeder en ik sliepen in een eenpersoonsbed. Mevrouw van den Wall Bake, moeder van Gonne en Hermance Clegg, die net gesproken heeft, die hier naast me zitten, in een 2 persoons bed. Gonne sliep aan het voeteneinde van de andere twee. Hun oudste dochter moest maar ergens in huis haar heil zien te vinden. De sfeer in huis was uitzonderlijk goed te noemen. De moeders bejegenden elkaar met vriendschap en

respect en ze waren ook zo intens lief voor de kinderen. Maar ook best streng. Je mocht absoluut niet over honger praten. “Honger? Dat heb je pas, als je je schoenen op wil eten!” Ik herinner me, dat er nooit over honger werd geruzied. De piepkleine porties werden altijd precies verdeeld.

Sonei was onze kampcommandant. Een gevaarlijke man. Leed aan maanziekte. Vooral bij volle maan kan zo iemand behoorlijk te keer gaan.

Elke ochtend moesten we op appel aanwezig zijn. Onder toeziend oog van Japanners moesten we *tjotseké, kéré, naoré* buigend zeggen, om onze nederigheid en onze afhankelijkheid te laten zien.

Mijn moeder en ik waren een keer te laat voor het appel, waar je elke dag naar toe moest.

We renden naar de plaats van het appel. Wie kwamen we tegen? Sonei! Eigenlijk een klein mannetje. Hij droeg altijd een broek met zeer brede pijpen, een grote zweep in z’n hand en aan z’n andere hand een bekend valse herdershond. Normaal gesproken geen indrukwekkende man. Hij had bij de militairen geen echt hoge functie, maar hij was toch maar hoofd van Tjideng geworden! Droeg die broek met brede pijpen om indruk te maken. Toen wij hem zagen, wilde ik onmiddellijk wegrennen, maar mijn moeder zei: “Rustig doorlopen en precies groeten, zoals je hoort te doen: en buigend *tjotseké, kéré, naoré* zeggen.

Ik voel mijn hart nog kloppen, als ik er aan denk. Mijn moeder wist heel dapper rust te bewaren en we mochten doorlopen. Dat was boffen, want straffen kon Sonei doorgaans wel.

Eén keer liet een jongetje van een jaar of 8 het woord Jap vallen. Was ten strengste verboden. Je moest Nippon zeggen. Hij werd ter plekke doodgeschoten.

Eén keer kwam Sonei het kamp binnenrijden achter in een bus. Je kon hem niet zien, omdat hij verstopt zat in de rijstbalen. Voer voor 3 dagen voor het hele kamp lag in die bus.

Omdat hij niet te zien was, groette niemand met *tjotseké, kéré, naoré*. Een reden voor hem om met die bus het kamp weer uit te rijden. Het kamp kreeg 3 dagen geen eten.

Sonei is na de oorlog vanwege zijn wreedheid geëxecuteerd met ophanging voor zijn gedrag. De meeste andere oorlogsmisdadigers met een schot. Ophanging was een veel zwaarderder straf.

Mijn moeder had oedeem. Hele dikke benen en buik. Ze kon niet meer lopen. Armen zo dun als stokjes. Je kon bij haar armen gemakkelijk ZOO doen. Het oedeem kwam tot haar middel. Daarom moest ze naar het ziekenhuis. Als het oedeem bij haar hart zou komen, zou dat haar het leven hebben gekost. Ze heeft 10 maanden in het ziekenhuis gelegen. Ik was toen 6 jaar. Enig kind van de familie. Dus ook zonder moeder. Was niet helemaal makkelijk voor me. Als ik erg verdrietig was, kroop ik in een kast. Maar onwaarschijnlijk, hoe lief Mevrouw van den Wall Bake (tante Lou) me heeft opgevangen. Ik werd helemaal betrokken bij haar familie. Zij heeft gezorgd, dat ik geen traumatische herinneringen heb aan kamp Tjideng. De zon is voor ons in Indië belangrijk geweest. We hadden geen kou. Maar de warmte van de moeders was ook van levensbelang. Om maar te zwijgen over de zusjes, die ik toen had gekregen, die hier nu naast mij zitten. Pas kort geleden is men erachter gekomen, hoe genezend menselijke warmte kan zijn.

000